

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleiding	1
Hoofdstuk 2. Geschiedenis en achtergronden	11
2.1 Introductie	11
2.2 Geschiedenis	11
2.2.1 Athene en de Griekse staatsleer	11
2.2.2 Christendom en Middeleeuwen	12
2.2.3 Achtergrond van de opkomst van de idee van grondrechten	13
2.2.4 Contractstheorieën: Hobbes en Locke	15
2.2.5 Positivering van grondrechten	17
2.2.6 Nederland: Zeven Provinciën en Bataafse Republiek	19
2.2.7 Nederland: 1813 – heden	21
2.2.8 Internationalisering: Verenigde Naties	22
2.2.9 Internationalisering: Europa	23
2.3 Drie themata	24
2.3.1 Klassieke en sociale grondrechten	25
2.3.2 Universaliteit van grondrechten	27
2.3.3 Grondslagen: menselijke waardigheid en democratie	29
2.4 Conclusie	33
Hoofdstuk 3. Draggers van grondrechten	35
3.1 Inleiding	35
3.2 Individuen	36
3.3 Groepen en rechtspersonen	39
3.4 Overheid	40
3.5 Conclusie	41
Hoofdstuk 4. Rechtsbescherming	43
4.1 Inleiding	43
4.2 Instellingen en organen	44
4.3 De Nederlandse rechter	48
4.3.1 Verdragsbepalingen	49
4.3.2 Grondwet	53
4.4 Europa	54
4.4.1 Het EHRM	54
4.4.2 Europese Unie	59
4.5 Internationale procedures	61
4.6 Conclusie	62
Hoofdstuk 5. Reikwijdte en interpretatie	65
5.1 Inleiding	65

HOOFDSTUKKEN GRONDRECHTEN

5.2	Reikwijdte en beperkingsmogelijkheden.	67
5.3	De wijze van formulering	70
5.3.1	Typerend element	70
5.3.2	Juridisch-technische omschrijving of open norm	73
5.3.3	Onderscheid binnen de reikwijdte	77
5.3.4	Accessoire rechten	80
5.4	Objectivering reikwijdte	81
5.4.1	Objectivering reikwijdte vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	82
5.4.2	Objectivering reikwijdte vrijheid van meningsuiting	86
5.4.3	Objectiveren reikwijdte respect voor het privé-leven	88
5.4.4	Afstand van grondrechten	89
5.5	Interpretatiemethoden	90
5.5.1	Tekstuele interpretatie.	90
5.5.2	Wetshistorische interpretatie	91
5.5.3	Analoge interpretatie	93
5.5.4	Systematische interpretatie	93
5.5.5	Teleologische interpretatie	94
5.6	Interpretatie op meer niveaus	96
5.7	Conclusie	99

Hoofdstuk 6. Beperking van grondrechten 103

6.1	Inleiding	103
6.2	Overzicht van soorten bepalingen	105
6.2.1	Absoluut geformuleerd	105
6.2.2	Duidelijk omschreven uitzonderingen	107
6.2.3	Bepalingen met een clausulering	108
6.3	Beperkingsclausules EVRM en HvEU.	110
6.3.1	Introductie	110
6.3.2	Clausulering artikel 8 t/m 11 EVRM	111
6.3.3	Bij wet voorzien	112
6.3.4	Legitiem doel	114
6.3.5	Noodzakelijkheidstoets	115
6.3.6	Democratische samenleving.	121
6.3.6.1	Vrijheid voor politieke partijen	122
6.3.6.2	Maatschappelijke discussie en democratische samenleving	124
6.3.7	Overige beperkingsmogelijkheden EVRM en HvEU	129
6.4	Grondwettelijke beperkingssysteem	131
6.4.1	Grondwettelijke clausulering	131
6.4.2	Delegatie	133
6.4.3	Algemene en bijzondere beperkingen	137
6.4.4	Bijzondere rechtsposities	138
6.4.5	Geen misbruik van grondrecht bepaling in Grondwet	139
6.5	Conclusie	139

Hoofdstuk 7. Positieve verplichtingen	143
7.1 Inleiding	143
7.2 Positieve verplichtingen en de Grondwet	144
7.3 Internationale theorievorming	146
7.4 Positieve verplichtingen en het EVRM	148
7.5 Voorbeelden van positieve verplichtingen	151
Hoofdstuk 8. Horizontale werking	157
8.1 Inleiding	157
8.2 Voors en tegens van horizontale werking	158
8.3 Horizontale werking en de Grondwet	159
8.4 Directe en indirecte werking	162
8.5 Nadere regeling door de wetgever	165
8.6 Horizontale werking in Straatsburg	168
8.7 Receptie in het Nederlandse recht	170
Hoofdstuk 9. Samenloop en botsing	173
9.1 Inleiding	173
9.2 Samenloop	174
9.2.1 Samenloop van grondrechten bij de Nederlandse rechter	174
9.2.2 Samenloop van grondrechten bij het EHRM	176
9.3 Botsing	178
9.3.1 Botsende grondrechten bij de Nederlandse rechter	178
9.3.2 Botsende grondrechten en de Nederlandse wetgever	184
9.3.3 Botsende grondrechten en de Europese Unie	186
9.3.4 Botsende grondrechten bij het EHRM	188
Hoofdstuk 10. Interactie van rechtsordes	193
10.1 Inleiding	193
10.2 De verhouding tussen de Europese Unie en het EVRM	193
10.2.1 De Europese Unie in de rechtspraak van het EHRM	194
10.2.2 Mensenrechten in de Europese Unie	196
10.3 Botsende rechtsordes	202
10.3.1 Conflictoplossing	202
10.3.2 Conflictvermijding	205
10.3.3 De Solange-benadering	208
10.3.4 Toerekening en rechtsmacht	210
10.4 Conclusie	212
Hoofdstuk 11. Rechter en wetgever	215
11.1 Introductie	215
11.2 Sociale grondrechten	216
11.3 Voorziening door rechter of wetgever?	225
11.4 Verdergaande bescherming – op grond van het EVRM?	229

HOOFDSTUKKEN GRONDRECHTEN

11.5 Conclusie	231
Afkortingen	233
Jurisprudentie register.	235